

Syndiga kvinnor och dygdiga män

Medeltida sexuaetik i Europa

Sara Hellqvist

LUNDS UNIVERSITET | CENTRUM FÖR TEOLOGI OCH RELIGIONSVETENSKAP

TLU X55 Examensarbete för kandidatexamen 15 hp

Handledare: Ann Heberlein

Examinator: Johanna Gustafsson Lundberg

Vårterminen 2014

Abstract

This thesis examines the medieval notions of gender and sexuality through the eyes of contemporary scholarly work in this field of research. The dominant medieval notion of women/femininity and men/masculinity has been the focus in my reading and understanding of those texts.

I have been presented to medieval texts of different genres. The research deal with the questions of what was considered to be “male”/“female” and how those categories created binary contrasts, and how those in turn created a power imbalance between the above two sexes.

The theoretical framework focuses on male dominance and the thesis uses different scholarly work in the search for how they present the male as constructed as normal/virtue/active/culture, and the female as abnormal/vice/passive/nature.

The notion of ethics and morals in the thesis is seen as part of the cultural identity and throughout the thesis arguments is found to conclude the fact that all parts of the medieval life was under the control of a hegemonic masculinity.

The main research results achieved demonstrates female subordination based on the concepts above as self-evident and as being a fundamental part of the medieval female identity.

Keywords: male dominance, hegemony, sexuality, gender, Middle Ages/medieval, binary contrasts

Innehållsförteckning

1. Inledning	s. 1
1.1 Syfte och problemformulering	s. 3
1.2 Frågeställningar	s. 3
1.3 Material	s. 4
1.4 Källmaterial och källkritik	s. 6
1.5 Metod	s. 7
1.6 Forskningsöversikt/Forskningsläget	s. 8
1.7 Teoretiska utgångspunkter	s. 11
1.8 Avgränsningar	s. 11
2. Teoretiskt ramverk	s. 13
2.1 R.W. Connells teori om manlig hegemoni	s. 14
2.2 Claude Lévi-Strauss teori om binära oppositioner	s. 15
2.3 Sherry B. Ortner om kvinnans universella underordning	s. 16
2.4 Pierre Bourdieu om manlig dominans	s. 17
2.5 Sammanfattning av teoretiskt ramverk	s. 18
3. Analys	s. 20
3.1 Manlig norm och dygd respektive kvinnlig anomali och synd	s. 20
3.2 Manlig kultur och kvinnlig natur	s. 24
3.3 Kvinnor som kropp och mödrar	s. 25
3.4 Ett eget stånd	s. 27
3.5 Medeltida kvinnlig sexuell identitet	s. 29
3.6 Queer medeltid	s. 33
4. Avslutning	s. 35
4.1 Slutsatser och sammanfattning	s. 35
4.2 Avslutande diskussion	s. 37
Litteraturförteckning	s. 39

1. Inledning

I föreliggande uppsats behandlas etik som något som ingår i begreppet kultur. Uppsatsens definition av kultur utgår från Sir Edward Burnett Tylor som varande “that complex whole which includes knowledge, belief, art, morals, law, custom, and other capabilities and habits acquired by man as a member of society.”¹ Detta innebär att när texten omtalar begreppet kultur ingår etik och moral i detta begrepp och diskuteras tillsammans med religiösa uttryck som en del av den manliga dominansens spelrum.²

När uppsatsen omtalar exempelvis den patriarkala samhällsstrukturen, menas att etiken är en del av denna och att etiken är patriarkalt och falloscentriskt utformad.

Historiskt sett är det männen som utgjort och skapat normen i samhället och denna studie tar således för givet att det medeltida samhället var patriarkalt till sin struktur.³ Syftet med uppsatsen är att undersöka hur samtida forskare inom ämnet medeltid och kön presenterar hur den patriarkala maktordningen tog sig i uttryck inom denna kontext.

Detta innebär att uppsatsen undersöker hur forskningen inom ämnet medeltid och kön diskuterar hur det medeltida livet, med fokus på sexualitet och etik fungerade ur ett maktperspektiv. Detta önskar jag beskriva dels genom de för analysen aktuella texterna, dels genom de teorier jag valt att applicera på hur medeltida sexualitet och medföljande etik tog sig i uttryck.

Utifrån forskningen jag tagit del av framkommer generellt att kvinnor inte fått lika stor tillgång till det offentliga rummet som männen genom historien. Vad som legitimerat detta grundar sig bland annat på att kvinna ställts mot man i binära oppositioner där kvinnligheten har representerat det lägre stående. Mannen har beskrivits som det normativa, det dygdiga och det rena. Kvinnan i sin tur har beskrivits som det anormala, det syndiga och det orena. Kvinnligheten har generellt beskrivits i ovan termer på grund av synen på kvinnan som närmare naturen och därmed som representant för det kroppsliga medan manligheten har beskrivits i termer av förnuft och kultur.⁴

¹ McGee, R. Jon & Warms, L. Richard, 2004, 41.

² I enlighet med Gramsci, se not 56.

³ I enlighet med både det teoretiska ramverket och den samtida forskningen om medeltid och kön.

⁴ Eskilsson & Bergenheim, 1995.

Kvinnans representationer har genom dessa kategorier existerat passivt genom att vara en kropp medan mannen aktivt skapat kultur och förnuft. Uppsatsen använder texten ”Sexuality in Medieval Europe: Doing unto Others”⁵ där författaren lagt fokus på ”doing unto others” i beskrivningen av medeltida sexualitet och författaren menar att den medeltida sexualiteten handlade om att (som man) göra någonting mot en annan och (som kvinna) få något gjort mot sig och vara mottagare (av säd).⁶

En stor del av den medeltida litteraturen presenteras, utifrån det för uppsatsen aktuella materialet, som präglad av misogyni och falloscentrism som fundament för tolkning av omvärlden varför medeltidens ideala kvinna beskrivs likt dagens ideala kvinna som existerande utifrån the male gaze.⁷

Den medeltida synen på kroppen i allmänhet, och kvinnans kropp och hennes kroppsliga funktioner i synnerhet, behandlas i dessa texter och genom detta följer även de för uppsatsen aktuella forskarnas beskrivning av hur man såg på sexualitet inom gränserna för dygd respektive synd.

Olika delar av kvinnors sexualitet undersöks utifrån det material uppsatsen syftar till att undersöka, så även de moraliska koderna och följande etiska diskussioner gällande kvinnor, deras sexualitet och deras väsen.

Att kvinnans underordning diskuteras som ett universellt och konstant fenomen innebär inte att detta i någon av de aktuella texterna framhålls som något statiskt. En universell och konstant underordning innebär nödvändigtvis inte att den är statisk, varför dynamiken framhålls hos författarna och vidare genom uppsatsens teoretiska ramverk. Kvinnans underordning diskuteras kontextuellt där det medeltida samhällets sätt att legitimera den önskas påvisas i relation till etik.

Det medeltida samhället beskrivs utifrån de texter som presenteras under *Material* och jag behåller deras generella fokus som utgångspunkt för min egen förståelse i min analys.

⁵ Karras, 2012.

⁶ Karras, 2012, 3.

⁷ The male gaze används som ett samlingsbegrepp för hur kvinnor blir objektifierade i film, litteratur etcetera på grund av att män är i kontroll över kamera och penna. Detta medför maktrelationer där objektet (kvinna) hamnar i underläge. För vidare läsning se exempelvis Kabir, 1998.

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur andra forskare inom ämnet kön och medeltid beskriver hur manlig dominans konstruerade det manliga som normalt/dygd och det kvinnliga som onormalt/synd gällande kön, sexualitet och kroppar i det medeltida samhället. Fokus ligger på dominerande föreställningar snarare än faktiska förhållanden då det är de medeltida idealen i dessa texter jag fokuserar på

Uppsatsen önskar således undersöka medeltida kvinnlig sexualitet och den moral som omgärdade den utifrån de sekundära källorna som används i analysen i kombination med teorier om manlig dominans. Det normala/anormala omtalas i relation till kön och sexualetik där dygder respektive synder kommer att stå som de centrala begreppen.

Den universella manliga dominans som uppsatsen teoretiskt utgår från som existerande beskrivs även utifrån begreppen manligt/kultur respektive kvinnligt/natur. Den hegemoniska⁸ manligheten diskuteras kopplad till begreppen synd och dygd där syftet är att undersöka hur det som ansågs ”kvinntligt” även kom att förknippas med synd utifrån sekundärkällorna uppsatsen begagnar sig av. De teorier som används visar hur detta möjliggjordes och analysdelen av uppsatsen visar på vilka sätt det konkret tog sig i uttryck.

Uppsatsen syftar till att betona både hur synen på det normala, ideal, kön och etik är kulturellt skapade och kontextbestämda kulturella fenomen. Detta sker i resonans med de forskare och deras resultat som återfinns i analysen av uppsatsen.

1.2 Frågeställningar

Hur diskuteras Mannen som norm och Kvinnan som anomali inom samtida forskning gällande medeltid och kön?

Hur beskrivs det ”manliga” respektive ”kvinntliga” utifrån dygd/synd, kultur/natur, aktiv/passiv, ren/oren i den samtida forskningen om medeltid och kön?

Hur beskriver de samtida forskarna den medeltida kvinnliga sexuella identiteten?

⁸ Hegemoni används i enlighet med Gramsci och Connell i betydelsen manlig dominans över kulturen och dess normer.

1.3 Material

För att kunna undersöka hur andra forskare inom ämnet medeltid och kön beskriver manlig dominans har jag vänt mig till en rad forskare som i de aktuella texterna belyser ämnet. De vidrör ofta ett feministiskt och därmed politiserat perspektiv, vilket påverkar slutsatsen och resultatet av studien.

De texter jag använt mig av har analyserats med hänsyn dels till syftet, dels som ett sätt att besvara frågeställningarna. Fokus i läsningen har varit att undersöka manlig dominans utifrån begreppen manligt/kultur/dygd/normalt respektive kvinnligt/natur/synd/anormalt.

Under rubriken *Forskningsöversikt/Forskningsläget* beskrivs hur det fanns ett fokus på de exceptionella kvinnorna när den feministiska forskningen var i sin linda. De ”vanliga” kvinnorna beskrivs i form av deras ”vanliga” liv och uppgifter hamnade i kulisserna. Detta har senare tagits fasta på, och det material jag använder här diskuterar kvinnors roller som mödrar, döttrar och fruar i hög utsträckning. Detta är nödvändigt för uppsatsen då det är hur forskningen framställer kvinnorna i den privata sfären som jag finner av intresse.

Karras text ”Sexuality in medieval Europe: doing unto others”⁹ fokuserar på medeltida sexualitet i allmänhet, och kvinnans passivitet i relation till mannens aktivitet i synnerhet. Karras diskuterar hur synen på sexualitet i den kristna kontexten skiftade under den period på tusen år som här studeras och hon menar vidare att geografiska såväl som ståndsmässiga skillnader fanns gällande synen på sexualitet. Hon menar dock vidare att trots dessa skillnader kan man se tillräckliga likheter för att kunna tala om en generell europeisk medeltida syn på sexualitet.¹⁰ Karras argumenterar att trots de direkta motsägelser som finns att finna gällande synen på sexualitet kan man ändå generalisera om man ser till kontext. Hon exemplifierar motsägelser genom att framhålla att det fanns både en positiv och en negativ bild av sexualitet sida vid sida om varandra. Å ena sidan framhölls sexualitet som någonting orent och som ett hotande av själen medan det å andra sidan finns texter där lustfyllda sexuella akter beskrivs som enbart positiva och behagliga.¹¹

⁹ Karras, 2012.

¹⁰ Karras, 2012, 2.

¹¹ Karras, 2012, 2.

”Constructing medieval sexuality”¹² diskuterar korsningen mellan medeltiden och moderna teorier om kön. Denna text framhåller i kapitel skrivna av olika forskare de olika vis på vilka medeltida sexualitet kan ses utifrån dessa moderna teorier.

Eskilsson & Bergenheims text ”Förnuft, fruktbarhet och förälskelse: om kvinnor och kvinnors idéer”¹³ behandlar hur män och kvinnor beskrivit det kvinnliga könet genom historien. Jag har använt mig av deras presentation av de för uppsatsen relevanta medeltida författarna. Två av dessa är Thomas av Aquino och Hildegard av Bingen.

Power var en historiker med medeltiden som forskningsområde. Hennes text ”Medieval Women”¹⁴ har varit av relevans för bland annat redovisningen av den idealiserade och objektifierade synen på kvinnor inom adeln. Vidare har jag bland annat använt hennes forskningsresultat gällande att de två stånd som visste minst om kvinnor (adel och prästerskap) var de som ”författade” de medeltida idéerna om kvinnor.

Baumgartens text ”Mothers and children: jewish family life in medieval Europe”¹⁵ har fungerat som informationskälla gällande både judisk och kristen kontext, vilket tydliggörs i de fall där jag i enlighet med författaren drar paralleller mellan dessa.

Shahars text ”The fourth estate”¹⁶ behandlar i allmänhet generella attityder gentemot kvinnor och i synnerhet hennes tankegång gällande hur kvinnor under medeltiden skapade ett eget stånd.

Abbots beskriver i sin ”The history of celibacy”¹⁷ celibat både som idé och praktik genom historien.

Brożynas text ”Gender and sexuality in the Middle ages”¹⁸ presenterar definitioner av medeltida kön och sexualitet i form av medeltida texter som hon delat in i kapitel utifrån rubriker som exempelvis Bibeln, kristna idéer i allmänhet, lagtexter etcetera. Hennes genomgång av medeltida texter är den mest utförliga av de texter jag använder och hon redovisar för bland annat europeisk medeltida syn på våldtäkt, celibat, hur färgen lila förknippades med prostituerade, brott och straff och Hildegard av Bingens syn på svag/stark sperma.

¹² Lochrie & McCracken & Schultz (red), 1997.

¹³ Eskilsson & Bergenheim, 1995.

¹⁴ Power, 1989.

¹⁵ Baumgarten, 2004.

¹⁶ Shahar, 2003.

¹⁷ Abbott, 2000.

¹⁸ Brożyna, 2005.

1.4 Källmaterial och källkritik

Källkritik handlar om att bedöma en texts tillförlitlighet. Denna bedömning kräver först och främst kunskap om källan. Som ovan diskuterat under rubriken gällande forskningsöversikt är det av vikt att definiera textens genre för att kunna använda dess innehåll på ett korrekt sätt. Vidare handlar det om exempelvis tillkomst och äkthet.¹⁹

Uppsatsen vill utifrån den för uppsatsen aktuella forskningen gällande medeltid och kön ge en bild av hur olika moderna teorier gällande manlig dominans och kvinnlig underordning visas i medeltida texters syn på sexualitet. Dessa medeltida texter har jag tagit del av genom den sekundära litteratur som används i analysen.

För att komma åt kvinnorna i historien behövs ofta andra typer av källor än de regerande. I de regerande källorna finns i princip alltid ett falloscentriskt perspektiv, där kvinnorna hamnar i kulisserna i bästa fall.²⁰ Frågan gällande ”Vems medeltid det är vi studerar” besvaras med andra ord utan större svårigheter; de lärda och välmående männen.²¹ Det är följaktligen även dessa som senare i historien, och så även i vår samtid, haft företräde till forskningsvärlden som det presenteras hos de författare jag undersöker.

Det krävs inte alltid nya typer av källor för att komma åt kvinnor och deras liv genom historien, ofta kan man använda sig av texter som redan har analyserats av andra (män). Då används samma text, men med kvinnor i fokus, vilket leder till en ny läsning och så även en ny tolkning av samma text.²² Denna syn på källor sker exempelvis när föreliggande uppsats använder bibelcitater. Dessa ämnar jag inte diskutera i hänseendet alternativa tolkningar då de för uppsatsen aktuella forskarna inom ämnet inte gör så.

¹⁹ Roos, 2008, 26f.

²⁰ Bitel & Lifshitz, 2008, 3.

²¹ Med ”välmående” menas här en man som befinner sig i toppen av den hierarkiska pyramiden.

²² Roos, 2008, 96.

1.5 Metod

Denna uppsats använder sig av den kvalitativa metoden vilken är grundläggande inom den hermeneutiska vetenskapssynen, vars centrala del är textanalys.

Genom en sådan analys av en text söks förståelse för ett visst fenomen, och därigenom söks även en förståelse för författaren och således även texten och dess upphov. Analysredskapet och syftet med metoden är med andra ord tolkningen och förståelsen av de texter som används. Handlingar, beteenden, tankar, regler och andra delar av livet sätts in i ett sammanhang och tolkning och analys i uppsatsen sker utifrån den aktuella kontexten.²³

Detta innebär att den medeltida verkligheten som jag tar del av genom annan forskning inom ämnet som en individuell, social och kulturell konstruktion. Fokus ligger inte på den objektiva, mätbara verkligheten, utan metoden syftar istället till att se hur individer tolkar sin verklighet, och hur individens omvärld ges mening.²⁴

Förklaringsnivån i denna uppsats kommer att handla om innebörden i de olika texter som studerats. Till skillnad från den kvantitativa metoden som önskar förklara, önskar denna uppsats istället förstå. Min förståelse kan ses som sekundär då jag utgår från andra forskares texter och deras analys. Ett fastställande av tillförlitlighet blir här mindre viktigt än tolkande och förståelse. Min metod kan således beskrivas som en deskriptiv och analyserande litteraturstudie vad gäller den metod som används gällande studiet av de medeltida källor jag tar del av genom den sekundärlitteratur som presenterar medeltida texter.

Då uppsatsen syftar till att undersöka dominerande föreställningar om kvinnor/kvinnlighet respektive män/manlighet snarare än att undersöka faktiska förhållanden kan min metod även ses som en diskursanalys då jag ser till den envägskommunikation²⁵ som var gällande av skapandet av manligt respektive kvinnligt och de underkategorier som hamnade under dessa, vilka här främst representeras av begreppen natur, synd, kultur, dygd.

²³ Dahlgren & Florén, 1996, 192ff.

²⁴ Backman, 2008, 53f.

²⁵ Med detta menar jag att den manliga hegemonin stod för envägskommunikationen och undergrupperna fick ordna sig efter hegemonins regler.

En viktig del av det diskursanalytiska fältet som presenteras hos Winther Jørgensen & Phillips²⁶ handlar om hur varken sociala fenomen eller språkliga betydelser är helt fixerade utan snarast i en konstant kamp gällande definitioner.²⁷

Diskursanalys beskrivs som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller utsnitt av världen).”²⁸ Det diskursanalytiska fältet påpekar det faktum att vår kunskap om omvärlden inte bör betraktas som en objektiv sanning,²⁹ vilket jag i denna uppsats summerar i min diskussion om manlig dominans som socialt konstruerad.

Vidare inbegrips i det diskursanalytiska fältet tre andra premisser. Den första av dessa tre handlar om hur världsbilder och identiteter kunde ha varit annorlunda beroende på historisk och kulturell specificitet. Detta innebär att samhället och sociala värden inte är bestämda utan att de är konstruerade. Vidare inbegrips premissen gällande hur kunskap ges i form av social interaktion där sanningar byggs upp. Den sista premissen har att göra med hur några former av handling framstår som naturliga medan andra framstår som otänkbara.³⁰ Ovan nämnda framkommer löpande genom min argumentation genom hela texten då jag argumenterar för att manlig dominans är socialt konstruerad utifrån ovan nämnda diskussion gällande diskursanalytiska redskap.

1.6 Forskningsöversikt/Forskningsläget

Forskningsläget gällande sexualitet och kön under medeltiden anses idag som varande en av de centrala delarna av medeltidsstudier.³¹ Detta innebär att det finns mycket forskning inom ämnet med olika fokus. I de flesta fall är det sexualitet och kön i allmänhet, med kvinnor som studieobjekt i synnerhet som studerats. Andra studier fokuserar på det för medeltiden heliga i relation till genus och sexualitet.³² Vidare finns texter som fokuserar på medeltida manlighet och konstruktionen av densamma.³³ Karras har författat flera texter inom ämnet medeltid och kön varav en fokuserar på prostitution och sexualitet i det medeltida England.³⁴ Vidare står Karras tillsammans

²⁶ Winther Jørgensen & Phillips, 1999.

²⁷ Winther Jørgensen & Phillips, 1999, 31.

²⁸ Winther Jørgensen & Phillips, 1999, 7.

²⁹ Winther Jørgensen & Phillips, 1999, 11.

³⁰ Winther Jørgensen & Phillips, 1999, 11f.

³¹ Karras, 2012.

³² Riches & Salih, 2002.

³³ Cullum & Lewis, 2004 och Karras, 2003.

³⁴ Karras, 1996.

med Kaye och Matter som redaktör för texten ”Law and the illicit in medieval Europe”. Denna text behandlar bland andra ämnen kön i relation till lagar.³⁵ ”A cultural history of the human body in the medieval age”³⁶ är en annan text som bör nämnas för att påvisa att infallsvinklarna inom ämnet medeltida kön och sexualitet skiftar, trots deras gemensamma fokus, vilket är just medeltida sexualitet och kön. Bullough & Brundages ”The handbook of medieval sexuality”³⁷ är en bra introduktion till ämnet.

Ovan nämnda böcker utgör delar av min förkunskap inom ämnet. Dessa texter kommer inte att användas explicit, utan de fungerar som bakgrund till uppsatsens resonemang.

Den feministiska revolutionen förde med sig ett intresse för forskning gällande kvinnor i historien. Fokus för dessa studier låg i början mycket på de exceptionella kvinnorna och hjältinnorna. De ”vanliga” kvinnorna hamnade i kulisserna för studierna. På grund av att feministisk forskning mycket handlar om hur kvinnor inte har fått tillträde till det offentliga rummet ville man genom dessa exceptionella kvinnor påvisa att det funnits offentliga kvinnor genom historien, och därmed argumentera för att kvinnor bör ha en självklar plats i offentliga sammanhang. Genom detta fokus på de offentliga hjältinnorna i början av den feministiska forskningen ignorerades kvinnornas roller i den privata sfären till förmån hjältinnorna, varför studier gällande kvinnors roller som mödrar, döttrar och fruar föll i skymundan.³⁸ Detta har dock tagits upp på senare tid, och idag finns mycket forskning gällande ”vanliga” kvinnor.

Genom den allmänt utbredda misogynin under medeltiden är det svårt att finna kvinnorna och att höra deras röster då de talande nästan uteslutande är män. Fedwa Malti-Douglas menar att allt medeltida textmaterial är ur ett manligt perspektiv. Detta argumenterar hon för genom att ta fasta på de patriarkala strukturer i vilka texten tillkommit och hon menar att blotta existensen av en text författad av en kvinna innebär att minst en man måste ha godkänt textens tillblivande.³⁹

Vad gäller texter som bevarats från medeltiden är de både många och skiftande vad gäller genre, vilket leder till att forskningen får möjlighet att ta del av

³⁵ Karras & Kaye & Matter (red), 2008.

³⁶ Kalof, 2014.

³⁷ Bullough & Brundage, 2010.

³⁸ Baumgarten, 2004, 3.

³⁹ Sautman & Sheinghorn, 2001, 127.

både exempelvis idealbilder och faktiska förhållanden.⁴⁰ Exempel på idealbilder är den poesi som författades av de manliga aristokraterna där kvinnor stod som objektifierade ”kuttersmycken”⁴¹ och dess kyrkliga motsvarighet som återfinns i Maria-kulten.⁴²

Av de faktiska förhållanden som kan utläsas av medeltida skrifter är lagtexter av olika slag ett sätt att se bortom ideal och närmare verkliga förhållanden genom att se hur olika brott straffades.⁴³

En viktig del gällande forskningen för denna uppsats är frågan om vems medeltid det är som studeras. De allra flesta medeltida texter som finns bevarade idag är texter skrivna av män och för män i de högre samhällsklasserna. Dessa behandlar de sfärer dit kvinnor inte hade tillträde, såsom exempelvis medicin och teologi. Detta påverkar av naturliga skäl texternas fokus. Källkritikens regel ”ju närmare desto bättre” gäller tid, rum och samhällsklass.⁴⁴ Till dessa tillkommer naturligtvis även könstillhörighet. Denna sistnämnda faktor är av relevans för denna uppsats då många av de beskrivningar av kvinnor, deras liv och sexualitet är ur ett manligt perspektiv, vilket i många fall kan innebära att en text som utger sig för att redovisa faktiska förhållanden i själva verket är en idealiserad och romantisk bild alternativt det motsatta.

Fatima Mernessi⁴⁵ är ett exempel på en forskare som menar att vår tid drabbats av en kollektiv minnesförlust vad gäller kvinnors bedrifter genom historien och hennes forskning syftar till att finna de kvinnor som handlade utanför de stränga ramarna i det strängt patriarkala samhälle som medeltiden hade.

⁴⁰ Roos, 2008, 19ff.

⁴¹ Begreppet ”kuttersmycke” syftar på en kvinna som objektifieras genom att uppskattas på grund av fysiska företräden allena.

⁴² Power, 1989, 9.

⁴³ Se exempel hos Karras & Kaye & Matter (red), 2008 och Brożyna, 2005.

⁴⁴ Roos, 2008, 81, 26.

⁴⁵ Se exempel på hennes forskning i Mernessi, 1993.

1.7 Teoretiska utgångspunkter

Denna uppsats skrivs inom ämnet etik, vilket som ämne syftar till att besvara frågorna *Vad är moraliskt gott och ont? Vad är moraliskt rätt och orätt? Hur är en god människa beskaffad och hur ser ett gott samhälle ut?*⁴⁶ Dessa frågeställningar används i föreliggande uppsats för att beskriva dygder (moraliskt rätt/gott) respektive synder (moraliskt fel/ont) inom sexualetiken i den aktuella kontexten. Trots skiftande former av manlig dominans består kvinnans underordnade ställning i olika kontexter och försvaras etiskt i dessa.

De roller som den för uppsatsen aktuella forskningen menar att kvinnan tilldelades i form av anomali i relation till den dominerande manligheten undersöks genom Connells teori om manlig hegemoni, Lévi-Strauss utformning av begreppen natur respektive kultur samt Sherry B. Ortners vidareutveckling av denna. Pierre Bourdieus teori om symboliskt våld och hur detta ligger till grund för kvinnors underordning används för att beskriva reproducerandet och konstansen gällande detta faktum.

Uppsatsen undersöker patriarkala förhållanden och maktstrategier utifrån nämnda teorier och relaterar dessa till utformningen av den medeltida sexualetiken utifrån de sekundära källornas presentation av ämnet medeltid och kön.

1.8 Avgränsningar

Föreliggande uppsats syftar till att ge en genomgång av andra forskares texter gällande kön och medeltid. Detta medför att jag, i enlighet med deras texter, ger en *översikt* över den kristna sexualetiken i Europa under medeltiden, vilket innebär att följande text generaliserar både medeltiden⁴⁷, kristenheten och Europa. Då fokus ligger på kvinnor generaliseras även dessa som en homogen grupp.⁴⁸ Dessa generaliseringar sker utifrån de texter som används där begreppen ”medeltiden”, ”Europa” och ”sexualitet” återfinns i flera av titlarna.

⁴⁶ Bexell & Grenholm, 1997, 13f.

⁴⁷ Generalisering av medeltiden sker i enlighet med Roos, 2008 som varande ca 500-1500.

⁴⁸ Om intersektionalitet se fotnot 44.

Att uppsatsens historiska ramverk spänner över hela medeltiden inom ramen för hela den europeiska kontexten görs således på grund av att den litteratur uppsatsen använder för studiet av medeltida liv överlag gör denna generalisering.

Uppsatsen utgår bland annat från texten ”Constructing Medieval Sexuality”⁴⁹ gällande dess huvudsakliga diskussion där fokus ligger på att medeltida sexualitet är en modern konstruktion då begreppet ”sexualitet” inte verkar ha existerat i det medeltida samhället. Detta innebär dock inte att man inte kan forska kring ämnet. Genom att titta på medeltida tankar som har att göra med vad vi i modern tid inbegriper i begreppet ”sexualitet” ges forskningsresultat inom ämnet så som forskare i modern tid förstår det, vilket är föreliggande uppsats intresseområde.

Uppsatsen utgår från att det medeltida samhällets manliga hegemoni är heterosexuell utifrån R.W. Connells teori där heterosexuella män alltid återfinns i de högsta nivåerna av samhällets hierarki.⁵⁰ Fortsatt fokus blir således heteronormativt då mitt fokus ligger på hur heteronormen gjorde att kvinnan hamnade i en underordnad ställning oavsett sexuell läggning.

Jag ämnar studera hur den samtida forskningen inom ämnet medeltid och kön presenterar kvinnors relationer till den manliga dominansen utifrån ett heterosexuellt perspektiv som jag ämnar studera. Detta innebär att jag vill undersöka hur forskningen gällande detta ämne ser ut och hur dessa forskare beskriver hur den patriarkala maktordningen tog sig i uttryck inom denna kontext.

De heteronormativa koderna i det medeltida samhället diskuteras med förbehåll inom forskningen uppsatsen undersöker då begrepp för sexualitet inte existerade. Detta diskuteras av Schultz under rubriken *Medeltida kvinnlig sexuell identitet*.

Uppsatsen syftar inte till att behandla andra religioners sexualetik ur ett jämförande perspektiv. Vissa paralleller till judendomen återfinns i texten då exempelvis Baumgarten⁵¹ drar dessa paralleller och dessa fungerar hos henne som beskrivande av manlig dominans gällande sexualitet och kvinnors rätt till sina egna kroppar.

De avgränsningar som gjorts gällande teoretiskt ramverk grundas på vad jag anser vara av intresse för att fånga de delar av det medeltida tänkandet som

⁴⁹ Lochrie & McCracken & Schultz (red), 1997.

⁵⁰ Connell, 1987.

⁵¹ Baumgarten, 2004.

framkommer genom de sekundära källorna och som berör de punkter jag önskar studera i denna uppsats.

Jag har av denna anledning exempelvis valt bort att diskutera intersektionalitet⁵² i vidare bemärkelse då det är hur forskningen omtalar kvinnor generellt gällande deras sexualitet och liv som jag önskar studera.

Fokus hos de forskare jag studerar är den generella synen på kvinnor, eventuella specialfall finns naturligtvis, men min studie ämnar inte fokusera på dessa.

2. Teoretiskt ramverk

Föreliggande uppsats begagnar sig av ett flertal teoribildningar där manlig dominans står som forskningsområde. Dessa appliceras på den medeltida sexualiteten och sexualetiken så som den presenteras av de forskare inom ämnet jag använder mig av i min förståelse av medeltid och kön som forskningsområde.

Uppsatsen önskar utifrån den forskning gällande ämnet uppsatsen använder beskriva både en universell manlig dominans där texten syftar till att påvisa hur denna dominans varit gällande i alla tider och de kontextuella skillnader som existerar för densamma. Uppsatsen önskar påvisa hur en universell manlig dominans alltid existerat oavsett kontext, och hur denna skiljer sig åt genom historien och i olika kulturella sammanhang. Detta sker i samklang med den forskning som uppsatsen syftar till att presentera.

Diskussionen gällande den universella manliga dominansen med hänsyn till kontext görs för att visa att den universella underordningen inte är statisk utan i ständigt arbete och hur den ständigt reproduceras i samhällets toppskikt oavsett kontext.

De teoretiska ramverk föreliggande uppsats arbetar utifrån är R.W. Connells teori om manlig hegemoni, Claude Lévi-Strauss strukturalism och teori om binära oppositioner och Sherry B. Ortners vidareutveckling av densamma. Till dessa teorier tillkommer även Pierre Bourdieus teori om vidmakthållande av manlig dominans genom historien.

⁵² Det intersektionella perspektivet handlar om att ta hänsyn till alla delar av individens identitet, där kön endast är en av delarna. Andra delar av identiteten som framhålls inom detta forskningsfält är klass och hudfärg. Detta perspektiv vänder sig emot synen på kvinnor som en homogen grupp av ovan nämnda anledningar. För vidare läsning om intersektionalitet se exempelvis de los Reyes & Mulinari 2005.

2.1 R.W. Connells teori om manlig hegemoni

Den hegemoniska manligheten konstrueras i relation till både den underordnade manligheten⁵³ och kvinnor. Den är heterosexuell till sin karaktär, vilket blir en viktig del av den manliga identiteten. The male gaze⁵⁴ som omtalas ovan är ett tydligt exempel på hur manlig heterosexuell identitet konstrueras genom ett objektifierande av kvinnor. Alla former av femininitet och kvinnlighet konstrueras genom underordningen och rollen kvinnor tilldelas i form av objekt för den heterosexuella mannen.⁵⁵

Teorin om hegemoni används i föreliggande uppsats på grund av att den utgår från att kulturell dominans existerar som en självklarhet genom historien. Utgångspunkten för denna uppsats är antagandet att det dominerande manliga samhällsskiktet (hegemonin) avgör vad som är norm och således även vad som hamnar utanför denna norm. Detta inbegriper uppsatsens syn på etik och moral som varande en del av de normer som toppskiktet skapar. Sexualitet och kategorierna ”manligt” respektive ”kvinnligt” och ”queer” hamnar under denna norm.

Connell utgår från Antonio Gramscis⁵⁶ term för att beskriva den hierarki av manliga könsroller som finns inom en viss kontext. Den hegemoniska maskuliniteten beskrivs av Connell som den maskulinitet som värderas högst i ett specifikt sammanhang.

Den teori för manlig hegemoni som Connell utvecklat har sin grund i antagandet att samhället är hierarkiskt till sin struktur där en grupp av idealiserade män befinner sig i toppen.⁵⁷ Dessa män representeras av vad Connell beskriver som fantasifigurer⁵⁸ där exempelvis karaktärer representerade i film står som ideal. De verkliga män som beskrivs som representanter för den ideala bilden av den konstruerade manligheten genom Connell är personer som befinner sig ”så långt från vardagen prestation att de har effekten av ett ouppnåeligt ideal.”⁵⁹

Connells teori följer Gramscis tankegång gällande elitens (här män i relation

⁵³ Denna manlighet är allting som hamnar utanför den norm som den manliga hegemonin sätter upp. Exempel på detta är homosexuella män.

⁵⁴ Se fotnot 7.

⁵⁵ Connell, 1987, 186f.

⁵⁶ Gramscis teoretiska fokus ligger på hur det styrande skiktet i ett kapitalistiskt samhälle upprättar och bibehåller sin makt och kontroll över de lägre klasserna. Gramsci menar vidare att hegemonin arbetar både inom det ekonomiskt-politiska och inom det ideologiska inom en kultur, vilket inbegriper både etik och religiösa uttryck.

⁵⁷ Connell, 1987, 184.

⁵⁸ Exempel på fantasifigurer Connell nämner är Rambo. Connell, 1987, 185.

⁵⁹ Exempelvis Muhammed Ali. Connell, 1987, 185.

till kvinnor snarare än klassperspektiv) utvecklande av en hegemonisk kultur. Inom begreppet hegemonisk kultur rymms alla de värderingar och normer som skapas och sedermera står som normerande i samhället.

Denna teori utgår från det antagande som Gramsci gör gällande klassperspektivet där han menar att de lägre klasserna identifierar sig med dessa normer och ser sig som delaktiga i det hegemoniskt skapade istället för att identifiera förtrycket och därmed revoltera.

Dominansen anses här som varande skapad genom sociala krafter; exempelvis religiösa lärosatser och normer för barnuppfostran. Dessa anses vidare samarbeta för ett bibehållande av maktstrukturen och det är detta som enligt denna teori förklarar den patriarkala samhällsstrukturers reproducerande.⁶⁰

2.2 Claude Lévi-Strauss teori om binära oppositioner

Claude Lévi-Strauss menar att det är de underliggande mönstren av tankeverksamhet som ligger till grund för hur kategorier skapas snarare än hur människor använder dessa färdiga kategorier i vilka de kategoriserar sin värld som är det relevanta i studiet av kulturer. Dessa underliggande mönster av tankar fungerar på samma sätt oavsett kontext, vilket leder till att kulturella fenomen är produkter av ett universellt tankemönster. Denna teori låg som grund för Lévi-Strauss utformning av konceptet binära oppositioner.⁶¹

Enligt Lévi-Strauss, och strukturalister efter honom, som exempelvis Sherry B. Ortner, är inordnandet av saker och ting i binära oppositioner en fundamental del av mänsklig tankeverksamhet.⁶² Han menar att alla människor oberoende av kontext gör distinktionen mellan natur och kultur och att det alltid är kultur som står över natur.⁶³ Kulturella fenomen i sin tur är naturligtvis olika beroende av kontext, men Lévi-Strauss menar att själva tankemönstret är detsamma oberoende av kontext. Som en naturlig följd av denna teori följer hans teori gällande binära oppositioner som ligger till grund för den strukturalism han senare utvecklade.

⁶⁰ Connell, 1987, 184.

⁶¹ Se förklaring av begreppet under *Stipulativa definitioner*.

⁶² McGee & Warms, 2004, 371.

⁶³ McGee & Warms, 2004, 375.

Lévi-Strauss menar att sättet på vilket olika kulturella element relaterar till varandra för att skapa ett system är det relevanta, vilket med andra ord innebär att enstaka kulturella företeelser är betydelselösa, men när de sätts i ett kulturellt sammanhang ges de betydelse.⁶⁴

Lévi-Strauss strukturalism blir relevant för denna uppsats då den ser kvinnans underordning som kulturellt skapad i kontrast mot det medeltida tänkandets syn på detsamma som av naturen givet.

Lévi-Strauss utformning av teorin gällande hur viktiga binära oppositioner är för mänskligt tänkande för att strukturera sin omvärld ligger till grund för sättet denna uppsats kommer att studera den medeltida kulturens normer för kvinnligt-manligt, natur-kultur, synd-dygd, privat-offentlig etcetera.

2.3 Sherry B. Ortner om kvinnans universella underordning

Sherry B. Ortner är strukturalist och använder sig följaktligen av Claude Lévi-Strauss och hans teori gällande binära oppositioner för att beskriva ojämlikhet mellan könen. Ortner menar att denna ojämlikhet baserar sig på den binära oppositionen mellan natur (kvinna) och kultur (man) som Lévi-Strauss diskuterar. Hon bygger sin argumentation på följande tankegång hos Lévi-Strauss: "Let us suppose that everything universal in man relates to the natural order... and that everything subject to a norm is cultural and is both relative and particular."⁶⁵

Genom ovan citerade tankegång bygger Ortner sin argumentation där hon menar att om det universella (här kvinnlig underordning) relaterar till naturen och kvinnlig underordning är universell så måste den relatera till naturen. Med detta menas utifrån Lévi-Strauss att något som är konstant (här universell kvinnlig underordning) faller utanför ramarna för kultur då det handlar om strukturer där det konstanta (universella) existerar i reproducerade uttalade tankemönster.

Ortner använder sig av argumentationen att på grund av kvinnans biologiska funktioner är hon lägre stående natur, medan mannens oförmåga att föda barn ger honom den högre stående rollen av oppositionen kultur.⁶⁶ Ortner håller för sant att kvinnans underordning är universell, men att det i detta universella faktum rym

⁶⁴ McGee & Warms 2004, 345.

⁶⁵ McGee & Warms, 2004, 375.

⁶⁶ McGee & Warms 2004, 346.

kulturella skillnader gällande hur denna underordning tar sig i uttryck.⁶⁷ Hon önskar visa hur denna underordning behålls universellt, trots skilda kontexter, utifrån argumentationen att logiken bakom den bör vara av övertygande natur.

Ortner framhåller detta som främsta argument då hon menar att utan övertygande logik skulle den manliga dominansen inte kunnat överleva. Som strukturalist önskar Ortner kartlägga den fördolda logiken av kulturellt tänkande gällande de binära oppositionerna kvinnlig underordning respektive manlig dominans/makt. Då strukturalister ser tankar och språk som viktigare än faktiskt agerande genom fokus på de underliggande tankemönstren som anses ligga till grund för kategoriseringar är strukturalismen en stor del av det teoretiska ramverket för denna uppsats då den utgår från strukturell och outtalad manlig dominans i form av ideal snarare än att redovisa faktiska förhållanden.

Likt Connell menar Ortner således att det är fundamentalt att först och främst söka svar på varifrån idéerna och strukturerna som lett fram till maktbalansen mellan könen har sin grund.⁶⁸

2.4 Pierre Bourdieu om manlig dominans

Bourdieu ställer frågan om ”vilka historiska mekanismer som bär ansvaret för den relativa avhistoriseringen och vidmakthållandet av den könsliga uppdelningens strukturer”⁶⁹ i diskussionen om konstans i kvinnlig underordning.

Vidare diskuterar han, utifrån sin teori om den reproducerade manliga dominansen, om de styrandes vapen som symboliska.⁷⁰

Bourdieu omtalar, utifrån Virginia Woolf, underordningen som en produkt av ”dominansens hypnotiserande makt”.⁷¹ Detta begrepp använder Bourdieu för att beskriva hur de patriarkala strukturerna kan behållas genom historien som något naturligt och självklart.

Den manliga dominansen erkänns av Bourdieu som universell och historiskt oinskränkt, och han menar att denna dominans både finns i samhällsliga strukturer

⁶⁷ Detta påstående kräver förklaring då det skulle kunna ses som motsägande. Ortner argumenterar för sin teori utifrån att hon är strukturalist, vilket medför att hon anser att man kan finna tvärkulturella mönster av binära oppositioner gällande kvinna-man i alla samhällen utan att dessa trots sin kontextbundenhet upphör att vara universella.

⁶⁸ Connell, 1987, 23.

⁶⁹ Bourdieu, 1999, 7.

⁷⁰ Bourdieu definierar symboliskt våld som ”ett mildt, omärkligt våld som offren inte ser och som huvudsakligen utövas på rent symbolisk väg, via kommunikation och kunskap, eller, närmare bestämt, via misskännande, erkännande och i extremfallet känslor.” Bourdieu 1999, 11.

⁷¹ Bourdieu, 1999, 9ff.

och i reproducerande verksamheter.⁷² Dessa strukturer och verksamheter kan exempelvis påvisas genom det medeltida exkluderandet av kvinnor vid lärosäten och de tankar som placerade kvinnor i kategorier av passivitet, natur och synd.

Det symboliska våldet han teoretiserar kring innebär att alla i ett samhälle är hänvisade till de dominerandes tankestrukturer, då dessa strukturer är de enda tänkbara eftersom inga andra finns tillgängliga.

Skapandet av könshabitus⁷³ kräver att individen uppfostras grundligt och detaljerat i vad som är ”manligt” respektive ”kvinnligt.” Vidare krävs att individen reproducerar detta genom exempelvis uppfostran av eventuella barn.

Monopol på vad som är normalt och anomalier uppstår och fokus på biologiska skillnader som varande av vikt fungerar som effektivt vapen för att bibehålla dominans.⁷⁴

Bourdieu beskriver den manliga dominansen som något som tas för sant och som något som därför inte behöver rättfärdigas.⁷⁵ Den manliga dominansen ses med andra ord som något så djupt förankrat att den är universell och självklar.

Mannen är norm och enligt dualismens princip står det kvinnliga som en anomali, och detta görs genom maktstrukturerna svårt att ifrågasätta.

2.5 Sammanfattning av teoretiskt ramverk

Genom Connell presenteras teorin om manlig hegemoni. Denna teori ser kulturell dominans som en existerande självklarhet. Connell menar att det dominerande samhällsskiktet (män) avgör normen. Detta appliceras i uppsatsen på den medeltida patriarkala maktordning som den forskning som utgör mitt syfte att studera diskuterar i relation till medeltid och kön.

Lévi-Strauss strukturalism diskuterar de underliggande mönstren av mänskliga tankar som fungerar som fundament för hur vi skapar kategorier. Denna teori låg till grund för Lévi-Strauss utveckling av binära oppositioner som koncept. Binära oppositioner fungerar i denna uppsats som grundläggande då den fokuserar på forskningens presentation av kvinnligt i relation till det manliga.

⁷² Bourdieu, 1999, 47.

⁷³ Bourdieu definierar könshabitus som det sätt på vilket distinktionen mellan ”manligt” och ”kvinnligt” konstrueras i samhället.

⁷⁴ Bourdieu, 1999, 20.

⁷⁵ Bourdieu, 1999, 21.

Ortners fortsatta teoretiserande utifrån strukturalismen fokuserar på ovan relation i form av natur/kultur som binära oppositioner. Ortner, liksom Lévi-Strauss, menar att alla människor i alla kontexter gör distinktionen mellan natur/kultur, och hur detta medför en maktrelation där kultur (man) alltid står över natur (kvinna).

Bourdieu ser den manliga dominansen som reproducerande och menar att skapandet av könshabitus sker genom exempelvis uppfostrande av eventuella barn och genom detta består den manliga dominansen oinskränkt.

Gemensamt för hela det teoretiska ramverket är sökandet efter varifrån idéerna som skapar maktbalansen mellan kvinna och man kommer ifrån.

Vidare delar de synen på kvinnlig underordning som konstant genom historien. De delar även åsikten att kvinnlig underordning är universell med kontextuella skillnader.

3. Analys

I denna del av uppsatsen beskrivs de delar av den aktuella forskningen som svarat på mina frågeställningar som presenteras under rubrik 1.2.

Detta innebär att det i denna del redovisas för hur de forskare vars texter jag studerat diskuterar hur kvinnans underordning existerade i det medeltida samhället. Detta diskuteras genom deras beskrivningar av hur kvinnor betraktades som underlägsna män genom att de representerade anomalin i samhället, synd, natur, kropp, moderskap, passivitet och att de stod som objekt. Kvinnans väsensskillnad från mannen och därigenom även normen som var dygd, kultur, förnuft och aktivitet ligger som grund för dessa beskrivningar.

3.1 Manlig norm och dygd respektive kvinnlig anomali och synd

Tertullianus argumenterar för hur Eva är ansvarig för att synden ”upptäcktes”, och med honom argumenterar andra kyrkofäder vidare att genom olydnaden i lustgården kom sexualiteten till världen.⁷⁶

Tertullianus anser även att en kvinna som framkallar lust hos en man är lika syndig som den man som lustar efter henne.⁷⁷ Detta påvisas i många medeltida texter då man ansåg att kvinnan var skyldig endast genom att existera, även om hennes skuld endast låg i att ha råkat passera en man som i det ögonblicket upptändes av lust till henne.⁷⁸

Brożyna exemplifierar genom ”Dyalogus creaturarum optime maralizatus” skriven av en italiensk läkare under första hälften av 1300-talet hur kvinnan beskrivs i termer av förvirring, ett ständigt bekymmer, mannens slav, syndens urbild. Vidare i samma text påstås att ”... med kvinnan tog synden sin begynnelse, och för hennes skull måste vi alla dö”, och kvinnan sägs även vara ”... Djävulens dörr, orättfärdighetens väg, skorpionens sting och ett skadligt släkte...” Mannen i sin tur beskrivs i samma text som en utforskare av livet, en vandrare på genomresa, avhållsam, frikostig och stark.⁷⁹

Hos Eskilsson & Bergenheim diskuteras ”Malleus Maleficarum” som användes under häxförföljelserna och skrevs under senare delen av 1400-talet hur

⁷⁶ Brożyna, 2005, 23.

⁷⁷ Brożyna, 2005, 23.

⁷⁸ För exempel se Brożyna, 2005.

⁷⁹ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 137ff.

kvinnan beskrivs i termer av svaghet, ondska, sexuell omåttlighet och i samröre med Satan.⁸⁰ Samma text menar att kvinnan lättare hamnar under häxkonstens inflytande då hon är svagare än mannen både i kropp och själ. Hennes ”kroppsliga vedervärdigheter” är tecknet på att hon måste vara mer kroppslig och köttslig, och därför mer syndig och ofullkomlig. Vidare menar författarna till denna text att ”... om världen kunde göra sig av med kvinnorna, skulle vi inte vara långt borta från Guds gemenskap.”⁸¹ Detta är inte typiskt för just senare delen av medeltiden, liknande tankar återfinns även i tidigare texter.⁸²

För Aristoteles existerar endast ett kön, vilket är det manliga, och kvinnor var, enligt honom, därför endast defekta män.⁸³ Galen⁸⁴ följer några sekler efter i Aristoteles fotspår och menar, likt Aristoteles, att kvinnor är imperfekta män med avigsidan utåt.⁸⁵ Galen menar vidare att kvinnor är kalla och män varma, vilket enligt hans resonemang leder till hennes absoluta underlägsenhet då han hävdar att värme och aktivitet hör ihop.⁸⁶

Aristoteles anser vidare att tystnad är en prydnad för kvinnan.⁸⁷ Detta är en åsikt som delas av Paulus i 1 Kor 13: 34-35 där han uttrycker att kvinnor ska tiga i församlingen.

Genom Thomas av Aquino presenterades Aristoteles kvinnouppfattning för den aktuella kontexten då denne utformade en syntes mellan Aristoteles tankar och kristendomens.⁸⁸

Thomas av Aquino menar att om kvinnan inte föranlett syndafallet hade jämlikhet kunnat råda mellan könen, men då hon bevisligen är lätt att fresta och har lätt för att själv fresta Adam är underkastelse och begränsningar vad hon bör leva under.⁸⁹

I 1 Mos 2: 18 får vi lära oss att Gud skapade kvinnan som hjälpreda åt mannen. Thomas av Aquino menar dock att detta endast gällde i syftet att fortplanta sig. Vid ”viktigare” ärenden bör mannen vända sig till andra män. För att poängtera detta använder han orden ”sannerligen inte” för att betona hur dessa ska skiljas åt.

⁸⁰ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 20.

⁸¹ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 148ff.

⁸² Brożyna, 2005.

⁸³ Karras, 2012, 4.

⁸⁴ Romersk läkare och filosof ca 130-200.

⁸⁵ Brożyna, 2005, 142.

⁸⁶ Brożyna, 2005, 141.

⁸⁷ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 62.

⁸⁸ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 103.

⁸⁹ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 105.

Den hjälp kvinnan kan ge handlar alltså *sannerligen inte* om ”vanligt arbete”, utan har med fortplantning att göra allena.⁹⁰

Kyrkans syn på kvinnan visar sig, utifrån den forskning denna uppsats använder, vara motsägelsefull då hon å ena sidan hyllades och vördades i form av Jungfru Maria, och å andra sidan nedvärderades i form av Eva. Maria framställs som en god, ren och dygdig kvinna medan Eva är jungfruns motsats som representerar det syndiga som karakteriserar det kvinnliga släktet under medeltiden.⁹¹

Bibelns skapelseberättelse i Genesis 1: 27 stod i centrum för hävdandet att mannen var norm på grund av att han skapades till Guds avbild och därmed var perfektion. Argumentationen byggde på att på grund av att kvinnan skapades av Adams människokött och således skapades efter perfektionen representerad av mannen skulle hennes roll vara underordnad. Detta tillsammans med hennes aktiva roll i syndafallet låg till grund för hennes öde inom kristendomen som underordnad och förknippad med synd.⁹²

Paulus brev innehåller flera beskrivningar av mannens dominans som ansågs legitimeras den, trots Galaterbrevets tjuugoåttonde ”jämlighetsvers” där ingen längre är ”... slav eller fri, man eller kvinna.”⁹³ Denna vers tolkades dock som att alla är jämlika när det kommer till frälsning och nåd, men att det på intet sätt har att göra med detta liv.⁹⁴

Efesierbrevet följer ovan brev där vers 5: 23 förtäljer hur mannen är sin hustrus huvud, såsom Kristus är församlingens huvud. I Efesierbrevet 5: 22 uppmanas kvinnor att ”foga sig” efter sina män. Beskrivningen av mannen som kvinnans ”huvud” och uppmaningen till kvinnor att foga sig efter sina män tolkas av många som att mannen är överordnad kvinnan.

Definitionen av kvinnor grundades, som ovan nämnt, genom att de existerade som motsats till mannen. Exempel på detta är att mannen var dygd, förnuft, aktiv och kultur medan kvinnan var synd, känsla, passiv och natur.

Dessa dikotomier fungerade, och fungerar fortfarande, som legitimerande av manlig dominans då ”det manliga” hamnar inom kategorier för det normerande och dygdiga.

⁹⁰ Eskilsson & Bergenheim 1995, 106.

⁹¹ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 18, Power, 1989, 34.

⁹² Shahr, 2003, 22.

⁹³ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 79f.

⁹⁴ Shahr, 2003, 3.

Aristoteles utvecklade dikotomin aktiv-passiv som i grunden biologisk, men denna överfördes senare till andra områden i det mänskliga tänkandet och låg därmed till grund för synen på kvinnan som mindre kompetent och därmed passiv.⁹⁵

Exempel på dygder är kyskhet, måttfullhet, ödmjukhet. Exempel på termer i vilka kvinnor beskrivs i de medeltida texter jag tagit del av genom de forskare jag använder mig av är promiskuitet, frosseri, högmod. Synder som kvinnor tillskrevs var bland andra fåfänga, vrede, grälsjuka, avund och skvaller.⁹⁶

Kvinnor framställs vidare i dessa texter som motsatsen till det ”rätta” kristna livet gällande dygder och ideal och genom sin blotta existens stod de för allting annat än norm och dygd.

Då måttfullhet är en dygd och handlar om att inte alltid ge uttryck för sina lustar beskrivs kvinnor som långt ifrån besinnade och utan förmåga till återhållsamhet.

Kvinnans antagna samröre med Satan⁹⁷ är ett tema som upprepas i den forskning som här studeras, och vidare hur den hegemoniska manligheten placerade kvinnan längst ner i den hierarkiska pyramiden genom att beskriva henne som ett Satans verktyg och därmed fundamentalt syndig.

Kvinnans befläckade existens ställs mot mannens obefläckade perfektion och hon representerar det anormala och det icke dygdiga utifrån de texter genom vilka jag tar del av de medeltida texterna.

Power menar att “The expressed opinion of any age depends on the persons and the classes who happen to articulate it; and for this reason alone it often represents the views of a small but vocal minority.”⁹⁸ Under medeltiden kom dessa åsikter från kyrkan och från de aristokratiska herrarna. Den förstnämnda institutionen hade ett förakt för kvinnor främst genom den misogyni som präglade en stor del av kyrkans tankar under denna tid och aristokratin hade en ofta idealiserad och objektifierad bild av kvinnan, vilket framgår av flertalet texter inom exempelvis den poesi de aristokratiska herrarna ägnade sig åt. Detta innebär, enligt Power, att de medeltida idéerna om kvinnor framförallt kom från dels en källa som bestod av

⁹⁵ Eskilsson & Bergenheim 1995, 11.

⁹⁶ Roos, 2008, 94.

⁹⁷ Power, 1989, 14.

⁹⁸ Power, 1989, 9.

celibatära män och dels en källa som ofta såg på kvinnor som objektifierade ”kuttersmycken”.⁹⁹

Power argumenterar att ovan nämnda källor som utformade de medeltiderna idéerna om kvinnor var de två stånd som var minst bekanta med den stora massan av kvinnor i samhället.¹⁰⁰ Således utarbetades lärosatsen om kvinnans underkastelse av män som inte hade särskilt stor vetskap om kvinnor, om någon alls.¹⁰¹

Denna doktrin användes sida vid sida med den gällande kvinnans överlägsenhet symboliserad av Jungfru Maria. Maria- kulten och dess aristokratiska motsvarighet, lady, som fanns att finna i riddarlitteraturen ökade båda under 1200- 1300- talen.¹⁰² Kvinnan (lady) och hennes uppgift är att stå som ett objekt för att riddaren ska kunna uppnå det ideal som följde hans stånd.¹⁰³

Detta kan jämföras med den generella synen på kvinnan som passiv behållare för säd i den kristna traditionen och den roll kvinnor fyller i judisk kontext där kvinnan hjälper mannen att uppfylla budet om att föröka sig.¹⁰⁴

3.2 Manlig kultur och kvinnlig natur

“Since it is always culture’s project to subsume and transcend nature, if women were considered part of nature, then culture would find it ’natural’ to subordinate, not to say oppress, them.”¹⁰⁵

Sherry B. Ortner fångar i ovan citat till stor del det medeltida, och till stor del även det moderna sättet att se på kvinnor och män, kvinnligt och manligt.

Kvinnans roll som närmare naturen beskrivs av de forskare denna uppsats studerar genom att den börjar med hennes kropp och dess olika funktioner, varav fortplantningen är den funktion som oftast får symbolisera hennes plats som underordnad det ”ordnade” och ”rena” mannen står för. Kroppens funktioner står med andra ord som ett första steg på vägen till hennes underordning inom alla sfärer, vilket

⁹⁹ Power, 1989, 9.

¹⁰⁰ Power, 1989, 9.

¹⁰¹ Powers argument bygger på hennes åsikt att det kan antas att det fanns andra åsikter om kvinnor som arbetade då de kunde ses som mer av interagerande subjekt snarare än passiva och idealiserade objekt.

¹⁰² Power 1989, 19.

¹⁰³ Power, 1989, 20.

¹⁰⁴ Baumgarten, 2004, 33.

¹⁰⁵ McGee & Warms 2004, 376.

visas genom nästa steg, som är de sociala roller som tilldelas kvinnan *på grund av* hennes kroppsliga funktioner.¹⁰⁶

Det ansågs vara naturligt lag med skillnader mellan både könen och stånden och dessa hade således ”naturligt” och av Gud givna skilda positioner, privilegier, uppgifter etcetera. Vidare ansågs reproduktion vara naturligt vilket medförde att de som valde att vara celibatära skapade ett tredje kön.¹⁰⁷

Under medeltiden sågs sexualitet som naturligt given till skillnad från i dagens samhälle där många hävdar att sexualitet, precis som kön, är socialt och politiskt konstruerade entiteter. Det medeltida samhället antog att en manlig kropp av naturen hade en sexuell dragning till den kvinnliga kroppen och att detta var en av de delar som konstituerade ”manlighet” tillsammans med exempelvis förnuft och att vara aktiv i sexakten. Sexualitet, kön och genus sågs således inte som separata delar av en människas identitet.¹⁰⁸

3.3 Kvinnor som kropp och mödrar

Lena Roos ställer frågan ”Var det bara kvinnor som hade kroppar” i en av sina rubriker.¹⁰⁹ Denna fråga är av stor relevans för denna studie, och svaret är ja, kvinnorna hade kroppar där männen istället ansågs besitta förnuft. Detta påvisas genomgående i de texter jag tar del av genom andra forskares resultat.

Denna kropp var vad som låg till grund för de arenor som var kvinnornas; sexualitet, graviditet, barnafödande, barnskötsel etcetera. Kvinnors kroppar och dessas funktioner var även vad som låg till grund för synen på kvinnor som rituellt orena. Detta visas tydligast genom den negativa synen på menstruation och barnafödande.¹¹⁰ Sherry B. Ortner menar att synen på kvinnan som oren vid menstruation är en del av de implicita sätt på vilka en kultur genom symboliska mönster underordnar kvinnor.¹¹¹

¹⁰⁶ McGee & Warms 2004, 376.

¹⁰⁷ Se vidare diskussion under rubriken *Queer medeltid*.

¹⁰⁸ Karras, 2012, 6.

¹⁰⁹ Roos, 2008, 97.

¹¹⁰ Roos, 2008, 97.

¹¹¹ McGee & Warms 2004, 372.

Texten "Constructing medieval sexuality" presenterar Aldobrandino of Siena som omtalar menstruation i sin "Régime du Corps" som förknippat med skam och skriver vidare att kvinnor har "many sicknesses of which we are not going to speak."¹¹²

Leviticus ger information i 15: 19ff gällande menstruation. Bland annat görs både människor och allting annat en menstruerande kvinna vidrör orent. Om en man har samlag med en menstruerande kvinna blir även han och det han vidrör orent.

Forskningen jag tagit del av visar att det medeltida samhället gjorde antagandet att barnafödande och moderskap var en nedärvd del av den kvinnliga identiteten och en central del av deras "utbildning" vilken började när de fortfarande var väldigt unga flickor.¹¹³

I Genesis 30: 1 utropas "Ge mig barn, annars vill jag dö!" av Rakel. Gud gör henne till viljes i form av att göra henne havande med Josef. Genom denna graviditet kan hon uppfylla syftet med sin kvinnlighet, vilket är just moderskap. Detta stycke i Bibeln är väldigt talande för både judisk och kristen syn på moderskap och kvinnor under medeltiden. En omformulering där "annars vill jag dö" bytes mot "annars är jag död" passar aktuell kontext än bättre då havandeskap och moderskap är en av de främsta beståndsdelarna av den identitet som gjorde kvinnan till "kvinna". Karras skriver om hur moderskapet var kvinnans arena och hennes främsta forum. Det var här hennes kvinnlighet blev uppnådd. Att vara ofruktsam vid denna tid gjorde kvinnan till en anomali inom den kategori som anomalin som kvinna redan kategoriserat henne under.¹¹⁴ Vid barnlösa äktenskap klandrades oftast kvinnan, men i vissa enstaka fall föll skulden på mannen. I de fall där skulden föll på kvinnan var den generella förklaringen kroppslig dysfunktion. I de manliga sårfallen hamnade skulden på häxkraft.¹¹⁵ Kvinnans dysfunktion ligger inom henne och hennes kropp, vilket innebär att dysfunktionen tillskrivs hennes egen individ. Mannen däremot ses inte som varande dysfunktionell i sig själv varför man anklagar yttre onda krafter för att ha "gjort" honom till något annat än perfekt.

Hos Eskilsson & Bergenheim beskriver Hildegard av Bingen kvinnans sexualitet som "Ett aldrig slocknande begär efter att befruktas och sinom frambära avkomma."¹¹⁶

¹¹² Lochrie, 1997,66.

¹¹³ Baumgarten, 2004, 22.

¹¹⁴ Karras, 2012, 5.

¹¹⁵ Baumgarten, 2004, 30.

¹¹⁶ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 92.

En god medeltida kristen kvinna älskar och tjänar sin make och uppfostrar dennes barn.¹¹⁷ Om då moderskapet tas ifrån henne tjänar hon inte sitt syfte, och kan heller inte vara ”en god kristen kvinna”. Hennes uppgift att tjäna sin make kunde dock skötas, men en fundamental del av denna uppgift var att ge maken god avkomma. Detta innebär att de kvinnor som inte själva valde bort moderskap genom att gå i kloster men stod som barnlösa var svåra att kategorisera på grund av att de därigenom inte var helt fullständiga ”kvinnor”.

Vidare diskuterar bland andra Karras hur ovan fungerar som argument för att kvinnan existerade passivt genom att befinna sig i en kategori vars främsta uppgift var att stå till tjänst genom att tjäna sin make och att fungera som en behållare för dennes säd. Tanken gällande kvinnor som behållare beskrivs hos Baumgarten som att ha att göra med synen på Jungfru Maria som behållare och beskyddare av Jesus. Denna tanke fungerade som ett ideal för de medeltida kvinnorna och de sågs som behållare för fostret på väg in i denna värld.¹¹⁸

Hos Brożyna beskrivs att en av de värsta kommentarer riktad mot en man under medeltiden var att påstå att han fött barn, vilket visar hur kvinnlighet representerad genom havandeskap och moderskap ansågs underordnat och att det var något som nedvärderades i det medeltida samhället.

Denna kommentar ansågs så allvarligt kränkande att den avkrävdes botgöring. Andra kommentarer riktade till män följer på samma tema; om kommentaren på något sätt ”förringade” mannen till att framstå som en kvinna bötfälldes personen som yttrat orden. ”Hora” och ”slampa” är exempel på andra bötfällande kommentarer från medeltida lagtexter.¹¹⁹ Dessa ord används än idag flitigt som skällsord, det avkrävs dock inte straff för yttrande av dessa ord längre.

3.4 Ett eget stånd

Shahars argumentation om medeltida kvinnor som ett eget stånd¹²⁰ grundar sig på att kvinnor under medeltiden betraktades som väsensskilda män. I de medeltida texter mina sekundärkällor presenterar skrivs det om de olika ståndens förpliktelser och privilegier utan att kvinnor nämns i dessa. Kvinnor har egna manualer för uppförande.

¹¹⁷ Shahar, 2003, 3.

¹¹⁸ Baumgarten, 2001, 28.

¹¹⁹ Brożyna, 2005, 113f.

¹²⁰ Shahar, 2003,

I vissa fall är dessa allmängällande för hela kvinnosläktet, i andra fall är de mer snäva och behandlar kvinnor i en viss samhällsklass.

Shahar exemplifierar genom Christine de Pisan¹²¹ som skrev texter för de olika stånden utan att nämna kvinnor. Dessa gav hon egna texter där hon diskuterar kvinnliga dygder och avhandlar plikter för kvinnor beroende av deras ståndstillhörighet.¹²²

Shahar menar att kvinnor oavsett ståndstillhörighet hade tillräckligt mycket gemensamt för att de ska kunna omtalas som ett eget stånd, och hon menar att trots skillnader i liv beroende av ståndstillhörighet delade kvinnor som homogen grupp tillräckligt för att skapa ett eget stånd.

Shahars argumentation vilar på att även om kvinnorna ingick i de stånd som fanns gavs de inte samma rättigheter, möjligheter, eller ens skyldigheter som männen i samma stånd. De var anomalier i sin ståndstillhörighet, vilket i sig möjliggör att omtala kvinnor som ett eget stånd.

Genom identiteten som ”kvinna” menar Shahar att de alla exempelvis underordnad en eller flera män, rituellt orena och barnaföderskor utan större möjlighet att säga nej till moderskap.

Vidare diskuterar Shahar det faktum att speciella predikningar som riktades endast till kvinnor existerade. Dessa fick sitt tillblivande under 1200-talet i en manual skriven av dominikanermunkar. Dessa predikningar var uppdelade efter kvinnans roll i samhället; det finns således olika kapitel för nunnor, prostituerade, fattiga kvinnor, rika kvinnor etcetera.¹²³ Detta innebär att man såg det som att kvinnor i olika samhällsskikt och professioner hade olika behov. Detta utesluter inte det faktum att de alla är delaktiga i ståndstillhörigheten ”kvinna”.

Eftersom i princip allting som var av ondo tillskrevs kvinnan fanns även en åtskillnad mellan de rena och dygdiga männen och de orena och syndiga kvinnorna under gudstjänsten. Männen återfanns i kyrkans södra del till höger och kvinnorna var i norra delen till vänster. Detta motiverades med att kvinnor och män kunde känna sexuell lust till varandra om de inte var åtskilda. Lust var ingenting man såg på med blida ögon och dess syndfulla natur tillskrevs kvinnorna. Synderskorna var dock

¹²¹ de Pisan kan ses som queer i den bemärkelsen att hon i *Kvinnostaden* beskriver kvinnor på ett sätt som hamnar utanför ramarna för normen då hon ger dem både exempelvis förnuft och intelligens. Eskilsson & Bergenheim, 1995, 143f.

¹²² Power, 1989, 30f.

¹²³ Shahar, 2003, 2.

skilda från de dygdiga männen, vilket fungerade främst som ett skydd för männens dygd.

Evangeliet lästes mot kvinnosidan. Detta dels på grund av att den sidan förknippades med Satan, dels på grund av kvinnans syndfulla, lättfrestade natur. Den södra delen förknippades med styrka och rättfärdighet, medan den norra delen förknippades med svaghet och orättfärdighet.¹²⁴ Genom denna beskrivning kan man återigen se hur männen förknippades med dygder som exempelvis rättfärdighet medan kvinnorna representerade det motsatta.

3.5 Medeltida kvinnlig sexuell identitet

I ”Constructing medieval sexuality” diskuteras hur det under medeltiden inte existerade något begrepp för sexualitet.¹²⁵ Detta medför att kategoriseringar av exempelvis ”heterosexualitet” och ”homosexualitet” inte heller existerade så som vi i modern tid använder dessa begrepp i den slags kategorisering omtalad av Lévi-Strauss ovan för att lättare förstå vår omvärld. Studier gällande medeltida sexualitet är med andra ord en modern konstruktion.¹²⁶

I medeltida litteratur, oavsett genre, kan man se ett tydligt kategoriserande av manligt och kvinnligt, men dessa kategorier bygger på exempelvis klädkoder istället för de biologiska särdrag vår samtid använder.¹²⁷

James A. Schultz menar att de medeltida människorna bör haft svårt att vara heterosexuella trots en heteronorm då skillnader mellan könen beskrivs i vad han omnämner som ”diffusa” termer. Han menar att medeltida sexualitet snarast är queer utifrån vår samtids sätt att kategorisera sexualitet och människor. Han menar dock vidare att heteronormen finns tydligt beskriven men, som sagt, genom andra kategorier och attribut än vad vi i modern tid använder oss av.¹²⁸

The male gaze uppvisas i litteraturen och kvinnan står som ett passivt, objektifierat och åtråvärt ”byte”, medan mannen görs åtråvärd genom att han beskrivs som handlande subjekt i aktiva termer.¹²⁹

¹²⁴ Roos, 2008, 89. Eskilsson & Bergenheim, 1995, 11.

¹²⁵ Lochrie & McCracken & Schultz (red), 1997, ix.

¹²⁶ Lochrie & McCracken & Schultz (red), 1997, xi.

¹²⁷ Lochrie & McCracken & Schultz (red), 1997, 91.

¹²⁸ Lochrie & McCracken & Schultz (red), 1997, 91

¹²⁸ Karras, 2012, 3.

¹²⁹ Lochrie & McCracken & Schultz (red), 1997, 98

Kan vi då trots ovan diskussion tala om en ”medeltida kvinnlig sexualitet” som ett allmängällande begrepp? Svaret är ja, om utgångspunkten är de texter som denna uppsats använder sig av. Detta jakande svar tycks vila på en stabil grund då det om och om igen i de texter som använts visas hur kvinnor sågs som först och främst väsensskilda män och hur de i detta väsen delade en sexuell identitet oavsett ståndstillhörighet genom att vara reducerad till sina kroppar och dessas funktioner.

En av de mest fundamentala beståndsdelarna i den medeltida kvinnliga sexuella identiteten var den passiva rollen i sexakten och att därigenom fungera endast som behållare för mannens säd och dennes avkomma.¹³⁰ Även i detta avseende fungerar kvinnan således som objekt medan mannen är det agerande subjektet.

Kvinnans sexualitet var ett ständigt hot då man generellt utgick från att kvinnorna var översexuella fresterskor i samarbete med Satan redo att göra i princip vad som helst för att tillfredsställa sina syndfulla sexuella behov. I medeltida texter är det inte helt sällsynt med beskrivningar av hur Satan gör sig själv till en attraktiv kvinna och genom denna antagna form försöker förföra heliga män av olika slag; präster, munkar, helgon etcetera.¹³¹

Eskilsson & Bergenheim presenterar hur Hildegard av Bingen ser på kvinnlig sexualitet. Hos henne kan ”Kvinnans lust jämföras med solen, vars milda och lätta glöd ständigt genomtränger jorden så att gröda framöver.”¹³² Hon framställer mannens lust som mer häftigt brinnande, då hans höftparti är trångt. Mannen kan enligt Hildegard ”inte återhålla ett uttömmande av sin skummande säd”¹³³ på grund av att säden finns i en smal och inbunden del av mannens kropp.

Hildegard av Bingen menar att kvinnans lust handlar om en längtan efter barn, vilket hon väljer att uttrycka som ”Ett aldrig slocknande begär efter att befruktas.”¹³⁴ Hon menar vidare att köns mogna män kan bli sjuka om de inte får tömma sin säd vid regelbundna samlag.¹³⁵

¹²⁹ Karras, 2012,3.

¹²⁹ Karras, 2012, 45.

¹²⁹ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 91.

¹³⁰ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 91.

¹³⁰ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 92.

¹³⁰ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 91ff.

Idealet för den sexuella kvinnan är som nämnt att vara passiv. Sexualitet i denna kontext beskrivs i termer av att göra någonting mot någon annan. Detta förutsätter en aktiv och en passiv rollinnehavare, där kvinnan ges den passiva rollen på grund av den patriarkala samhällsstrukturen.

Hos Brożyna presenteras en dikt från 500- talet som beskriver den tidiga medeltidens genusroller på följande sätt: ”He’s a woman when passive, but when active in shameful deeds, he’s a man.”¹³⁶ Detta citat använder ”shameful” i mannens handlande, vilket inte innebär att detta begrepp är det avgörande; det syftar snarare till att poängtera att det handlar om sexuell aktivitet, vilket i sig självt är skamligt och syndfullt. Att beskriva mannen som kvinna om han är passiv syftar till att beskriva män som inte är aktiva i sexakten som anomalier och något som hamnade utanför hegemonin, då passivitet symboliserades av kvinnlighet.

I medeltida texter återfinns även synen på vissa ”farliga” sexpositioner.¹³⁷ Dessa ansågs vara farliga på grund av att de sågs som någonting som kunde skada fostret eller mannen.¹³⁸ Detta exemplifierar synen på kvinnan som objekt med en kulissartad existens i relation till de viktiga subjekten; mannen och avkomman. Kvinnans hälsa var inte något som togs i beaktande inom denna sfär.¹³⁹

Sodomi¹⁴⁰ och ”spillande av säd” var det mest otuktiga du kunde ägna dig åt då detta leder till slösande av säd och sexuell aktivitet i annat syfte än reproducerande, vilket innebär att handla emot den naturliga ordningen.¹⁴¹ Eftersom man såg på mannen som aktiv part var den passiva parten i en sodomitisk sexakt av ingen betydelse.

Utifrån den forskning jag studerat är de medeltida kvinnor som tog plats och som finns bevarade i text in i vår samtid ofta helgon alternativt fiktiva figurer i sedelärande berättelser och representerar dygdiga respektive syndiga kvinnor. De kvinnor som likt heliga Birgitta levde i celibat kom att betraktas som dygdiga och därmed avvikande från sitt kön.

Exempel på kvinnor som såg det som sin plikt att hålla sig kyska finns exemplifierade hos Brożyna genom en text från 700-talets Nordeuropa där kvinnor

¹³⁶ Brożyna, 2005, 189.

¹³⁷ Exempel på sådana är positioner som inte ansågs ”naturliga”, och därmed ansågs vara spillande av säd.

¹³⁸ Lochrie, 1997, 76.

¹³⁹ Lochrie, 1997, 64.

¹⁴⁰ Sodomi används här för att beskriva allehanda så kallat ”onaturligt” sexuellt beteende som innebär att mannen sår sin säd där den inte kan växa till ett barn.

¹⁴¹ Detta kan jämföras med judisk tradition där man inte väntar in Kristus och därför har förökning som ett av buden medan Paulus väntar på Kristi återkomst inom en snar framtid så det fyllde, enligt honom, ingen funktion att föröka sig.

binder fast rått kycklingkött runt sina barmar för att ge ifrån sig en dålig lukt så de invaderande männen ska lämna dem utan att våldföra sig på dem på grund av det råa köttets dåliga lukt.¹⁴²

Martyrerna, som generellt beskrivs som oerhört behagliga att lägga ögonen på, stod emot allehanda försök av män att sexualisera dem och inte sällan stympade de sig själva för att framstå som mindre attraktiva.¹⁴³ Genom martyrberättelserna sker med andra ord inte sällan en förflyttning av dygd och synd där kvinnan står som det dygdiga, och mannen är den med syndiga tankar. Detta utesluter inte att det är kvinnans fel; på grund av hennes i text beskrivna skönhet grips mannen av lust, och gör sig därigenom till en syndare. Det är med andra ord kvinnans fel oavsett agerande. Genom att finnas till och genom att ha en kvinnokropp är hon i vägen för mannens dygdiga och fromma leverne då hennes yttre kan locka till syndiga tankar.¹⁴⁴

Eskilsson & Bergenheim menar att tanken gällande att Jesus anses ha levt i celibat låg till grund för den antisexuella tendensen i kristendomen. Jesus uppvisar dock inte fientlighet mot vare sig sexualitet eller kvinnor. Jesus gör heller ingen explicit skillnad mellan kvinnor och män.¹⁴⁵

Det kristna kyskhetsidealet¹⁴⁶ har sin grund i Paulus syn på parusin¹⁴⁷ som nära förestående. Genom hans antagande att den yttersta dagen var nära såg han ingen anledning att föröka den kristna församlingen då Guds rike med dess inledande vedermödor snart skulle komma.

I 1 Kor 7: 7 uttrycker Paulus sin önskan om att alla vore som han, vilket här innebär icke sexuellt aktiv. Helst vill han att du ska vara kysk, men det går bra att gifta sig för att på så sätt undvika sex utanför äktenskapet. I 1 Kor 7: 38 säger han att ”den som gifter sig med flickan handlar rätt, och den som inte gifter sig handlar bättre.”

Kyskhetsidealet beskrivs utifrån de för uppsatsen aktuella forskarna som gällande i hela samhället, från kloster till inom äktenskap. Paulus framställs som något ambivalent i sin syn och förespråkar både, med en viss skepsis, sex inom äktenskap och, utan skepsis, kyskhet. Han menar att det ultimata är att alla lever som han själv gör, men menar att det är bättre att gifta sig än att synda i tanke och handling

¹⁴² Brożyna, 2005, 83.

¹⁴³ Karras 2012, 46.

¹⁴⁴ Se exempel hos Karras 2012, 39f.

¹⁴⁵ Eskilsson & Bergenheim, 1995, 80.

¹⁴⁶ Kyskhet refererar här till sexuell återhållsamhet och/eller ett avståndstagande från sexuell aktivitet.

¹⁴⁷ Parusi inom kristendomen innebär Kristi andra ankomst.

utanför äktenskapet.

Brożyna omtalar hur det i kanonisk lag från 600-talets England återfinns män som sett sin maka naken bland de bötfällda,¹⁴⁸ vilket visar ett tydligt ideal för kyskhets.

Elizabeth Abbott argumenterar för att tanken på celibat är fundamentalt för kristendomen och hänvisar till hur gudssonen mirakulöst föds av en jungfru som kärnan för detta ideal.¹⁴⁹

Kvinnor som mödrar fungerade under medeltiden som en samlad identitet. Var du kvinna, var du moder.¹⁵⁰ Det fanns dock bara en moder som var obefläckad, och detta ideal kunde ingen av de andra uppnå. Jungfrufödelse och således även obefläckad som kropp stod endast Jungfru Maria för.

3.6 *Queer medeltid*

Abbots text diskuterar hur celibatära kvinnor överskred de medeltida gränserna för könstillhörighet genom att upphäva sitt köns uppgift att frambara avkomma.¹⁵¹ Vidare föll de utbildade nunnorna utanför normen för sitt kön då de genom utbildning i viss mån kom att besitta (det manliga) förnuftet.

För kvinnor som valde klosterlivet var celibatet/jungfrudomen en väg in i den manliga sfären och ett sätt att fly undan ödet ”kvinna” då en stor del av denna identitet försvann genom att de inte födde barn.¹⁵²

Kvinnor i kloster och beginer¹⁵³ ses genom den litteratur uppsatsen använder som kvinnor som hamnade utanför normen för sitt kön. Detta antagande grundar sig på moderna föreställningar om individens rättighet att vara autonom. Till dessa tillkommer i viss mån martyrer och helgon.

De för denna uppsats centrala forskarna framhåller nunnor och beginer som kvinnor utanför normen i bemärkelsen att deras identitet som kropp och natur föll bort genom att de inte födde barn. I andra bemärkelser ansågs de vara kvinnor på samma sätt som kvinnor utanför den här sortens kvinnliga gemenskaper. Detta innebär att

¹⁴⁸ Brożyna, 2005, 127.

¹⁴⁹ Abbott, 2000, 17.

¹⁵⁰ Baumgarten, 2004, 25.

¹⁵¹ Abbott, 2000, 231ff

¹⁵² Baumgarten, 2004, 25.

¹⁵³ Celibatära kvinnor som levde i klosterliknande gemenskaper utan att avlägga klosterlöften. Framst fattiga kvinnor som inte kunde betala hemgift till kloster.

både deras medfödda syndighet och deras orenhet vid menstruation fortfarande fanns kvar.

Martyrer representeras oftast utifrån den litteratur jag använder av vackra kvinnor som kämpar för sin rätt att förbli oskulder. De beskrivs inte helt sällan i manliga termer då flera av dem antingen transformeras till män med Guds hjälp eller klär ut sig till män för att kunna leva ett annorlunda liv. Deras dygder framhålls då de i texten redan transformerats till män, vilket legitimerar texternas omtalande av dem som dygdiga snarare än syndiga.¹⁵⁴

Queerforskning fokuserar på det som inte kan delas in i dikotomin kvinnligt-manligt och queer benämner således det gränsöverskridande¹⁵⁵ och ifrågasätter heteronormen. Inom queerforskningen ses sexualitet som något konstruerat och man menar att samhällets heteronorm socialiserar in människor till att känna sexuell lust till ”rätt” kön, vilket enligt en heteronorm är det motsatta ens eget.¹⁵⁶

De gränsöverskridande (queera) kvinnorna representeras i den för uppsatsen aktuella forskningen av kvinnor inom klosterväsendet och beginer då dessa kvinnor upphörde att vara endast kropp genom sitt instigande i kloster.

Dessa kvinnor överskred gränserna uppsatta för sitt kön genom att upphäva sitt öde som maka och mor.¹⁵⁷ Detta medförde naturligtvis endast ett slags byte av de institutioner som fanns tillgängliga ute i världen mot den som var klostret.

Av de texter denna uppsats använder sig av framställs det liv som levdes av nunnor betydligt mer ”modernt” om man ser till nutidens fokus på individens rätt till självförverkligande och självbestämmande.

En förklaring till varför så många kvinnor valde att gå i kloster tycks vara att genom att gå i kloster flydde kvinnor undan det öde som väntade utanför klostret. Detta öde var det tunga bördan av äktenskap och barnafödande. Detta argument framhålls av nästan alla författare jag använder. De texter uppsatsen använder sig av beskriver klosterlivet som ett alternativ till att leva mitt i patriarkatet med dess institutionaliserade äktenskap och moderskap.¹⁵⁸

Kvinnor under medeltiden stod alltid under män och dessas förmyndarskap. Var du ogift var det oftast din far eller dina bröder som stod över dig, och var du gift

¹⁵⁴ Brożyna, 2005.

¹⁵⁵ Roos 2008, 100ff.

¹⁵⁶ Heberlein, 2004, 71.

¹⁵⁷ Det fanns både änkor och mödrar i dessa gemenskaper som hade levt som ”kvinnor” i den bemärkelsen att de burit fram avkomma.

¹⁵⁸ Bitel & Lifshitz, 2008, 4.

var det din makes förmynderi du hamnade under.¹⁵⁹ Att gå i kloster beskrivs hos de för uppsatsen aktuella forskarna som en chans att komma undan detta förmyndarskap och att få en möjlighet till att vara en egen individ.

4. Avslutning

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka samtida forskning gällande medeltid och kön. Med hjälp av de teorier och den metod som tidigare presenterats har jag undersökt dessa texter utifrån de tre frågeställningar som uppsatsen arbetat utifrån i analysdelen som grund. Dessa forskningsfrågor är:

Hur diskuteras Mannen som norm och Kvinnan som anomali inom samtida forskning gällande medeltid och kön?

Hur beskrivs det ”manliga” respektive ”kvinnlige” utifrån dygd/synd, kultur/natur, aktiv/passiv, ren/oren i den samtida forskningen om medeltid och kön?

Hur omtalar de samtida forskarna den medeltida kvinnliga sexuella identiteten?

4.1 Slutsatser och sammanfattning

Forskningen jag nu har tagit del av pekar mot ett håll; den manliga hegemonin konstruerade (och konstruerar fortfarande) det manliga som norm och dygd. Kvinnan i sin tur skapades i relation till detta och det kvinnliga kom att representeras av abnorm och synd. Vidare kom kvinnan genom de binära oppositioner som beskrivs teoretiskt hos Lévi-Strauss och Ortner att representera exempelvis natur istället för kultur och orenhet istället för renhet.

Denna konstruktion av kön utifrån binära oppositioner konstruerade kvinnor och vad som presenteras som ”kvinnlighet” som det onormala och ”sämre” i relation till ”manlighet”, ”normalitet” och ”bättre”.

¹⁵⁹ Roos, 2008, 82.

De forskare jag undersökt följer i linje med uppsatsens teoretiska ramverk gällande synen på kvinnlig ordning som universell och konstant med kontextuella skillnader. Jag har inte funnit några ansatser i den samtida forskning jag tagit del av att diskutera manlig makt som något annat än oinskränkt.

I enlighet med det teoretiska ramverk uppsatsen använder tydliggör även forskarna inom ämnet medeltid och kön relevansen av att belysa hur den patriarkala maktordningen tog sig i uttryck under medeltiden genom att exemplifiera genom olika texter från medeltiden.

Det teoretiska ramverket har därför visat sig vara utmärkt att applicera inom detta forskningsområde.

De resultat som förs fram i uppsatsen visar hur kvinnans underordning legitimerades på en mängd olika sätt både ur språklig diskurs då det exempelvis framkommer hur det krävdes botgöring om du kallat en man barnaföderska då detta ansågs som en så grov förolämpning, och i de ideal där Jungfru Maria stod ut som dygdig bland andra kvinnor genom hennes obefläckade födelse.

Mannen som norm och kvinnan som anomali diskuteras genomgående i analysdelen. Slutsatsen gällande hur samtida forskning diskuterar detta är att diskussionen förs genomgående där forskarna jag undersökt pekar på kvinnans relation till den manliga normen i form av hennes underlägsna position. Detta visas främst genom synen på kvinnokroppen.

Det ”manliga” och ”kvinnliga” beskrivs utifrån begrepp som dygd/synd, kultur/natur, aktiv/passiv, ren/oren i texter både genom exempelvis lagtexter, synen på menstruation, den kvinnliga synden och kvinnans antagna samröre med Satan.

Den samtida forskningen omtalar den kvinnliga sexuella identiteten utifrån begrepp som moderskap, kyskhet, celibat och passivitet.

Gemensamt för hela det teoretiska ramverket är sökandet efter varifrån idéerna som fungerar som fundament för maktbalansen mellan kvinna och man kommer ifrån. Den gemensamma grundtanke som återfinns i det teoretiska ramverket återfinns i den forskning jag undersöker utifrån dessa teorier, då de fokuserar på ideal snarare än faktiska förhållanden.

4.2 Avslutande diskussion

Efter denna analys av samtida forskning inom ämnet medeltid och kön argumenterar jag för att alla delar av livet, så även sexualitet och etik, styrdes av män. Kvinnans avvikande könstillhörighet har genom historien tillskrivits allting sådant som mannen inte är och hennes kroppsliga så kallade ”anomalier” har getts en underordnad roll. Detta exemplifieras tydligt genom synen på menstruation. Under rubriken *Kvinnor som kropp och mödrar* presenteras Aldobrandino of Siena och hans syn på menstruation som en sjukdom. Han menar att kvinnor har en mängd ”sjukdomar” som man gör bäst i att icke omtala. Denna legitima vägran att diskutera kvinnokroppen och dess funktioner är högst vanlig i medicinska texter från medeltiden.

Den negativa synen på menstruation är ett tydligt tecken på manlig dominans, då jag anser att när en biologiskt frisk kvinna anses ”sjuk” och oren uppvisas ett tydligt bevis för att kvinnor inte tillhör normen, och således faller hennes kroppsliga funktioner under en kategori som förknippas med negativitet.

Detta är ett bra och tydligt exempel på hur mannen ses som det normala tillståndet och kvinnan som ett slags motsats. Kvinnan finns inte i sig själv, hon existerar i relation till det manliga/normala och blir således anomalin genom sina biologiska funktioner.

Flera av de forskare som jag undersöker menar att det är kvinnans kropp i allmänhet som är grunden till hennes underordning. Ett tydligt exempel på hur man under medeltiden höll kvinnor fångna i en underordnad ställning grundar sig sålunda på sättet på vilket man hänvisade till kvinnans biologi. I vår samtid finns dessa tendenser kvar och kvinnor kallas inte sällan för exempelvis ”horor” och ”fittor” utan att arbeta som prostituerad eller att vara en vagina. Jag argumenterar för att den här sortens ord används för att hålla kvar kvinnor i en underordnad ställning genom just hänvisning till kvinnans biologi.

Utifrån detta argumenterar jag vidare att Jungfru Marias särställning bland kvinnorna i kristen tradition kom att ges denna ställning genom hennes avsaknad av kropp. Denna avsaknad representeras genom hennes jungfrufödelse där man tar bort hennes orenhet genom att inte diskutera varken moderkaka, blodsutgjutelse eller navelsträng. Då hennes kropp inte existerar som kropp utan som en slags ren

gudomlig behållare och inte diskuteras i kroppsliga termer, är Maria inte en ”kvinna” på det sätt man såg ”kvinnlighet” i medeltida termer.

Maria är en god, ren och dygdig kvinna, vilket enligt mig får henne att framstå som queer i den medeltida kontexten då både godhet, renhet och dygd utan tvekan var samma sak som ”manlighet”.

Eva är jungfruns motsats och hon representerar det syndiga som karakteriserar det kvinnliga släktet under medeltiden. Detta får henne att framstå som den enda representanten för det ”kvinnliga” då jungfrun har överskridit gränsen för det kvinnliga könet och transformerats.

Kvinnors syndfulla arv kommer från urmodern Eva. Eva är den ursprungliga fresterskan som föranledde syndafallet och mannens förfall från att ha varit en perfekt avbild till att ha blivit frestad av Eva och därmed gjorts till en sämre modell av sig själv.

Jag hävdar att utifrån detta medeltida resonemang framstår rädslan för att bli inledd i frestelse genom kvinnor inte som en särskilt märklig tankegång.

Kvinnans antagna samröre med Satan är ett tydligt exempel på hur den hegemoniska manligheten placerade kvinnor längst ner i den hierarkiska pyramiden genom att beskriva henne som ett Satans verktyg och fundamentalt syndig.

Vidare anser jag att tanken om kvinnan som sexuellt passiv framstår som självklar när den relateras till det medeltida samhällets falloscentrism. Det är inte möjligt med en förening mellan att vara kvinna och därigenom en ofullständig man och sexuell aktivitet. För att vara sexuellt aktiv krävs utifrån ett medeltida tankesätt alltid en fallos.

Vissa exceptionella kvinnor från medeltiden såsom Hildegard av Bingen diskuteras i texterna, men då de texter jag tagit del av i form av sekundära källor skrivna av henne framhåller kvinnor utifrån regler uppsatta av den manliga hegemonin framstår hon inte som tillräckligt skild från männen för att bilda en egen kategori. Varken hennes liv eller åsikter ställer det medeltida samhället tillräckligt på sin spets för att, utifrån min argumentation att det manliga skapar normen, bilda en ny kategori av kvinnlighet.

Hon framhåller sitt eget kön utan att vara direkt misogyn, men då hon följer reglerna uppsatta av män är hon inte tillräcklig för att fungera som ett motargument till denna uppsats huvudsakliga argument som är att män var överordnade kvinnor inom alla sfärer.

Litteraturförteckning

Abbott, Elizabeth (2000) *A History of celibacy*. Cambridge: Da Capo Press.

Backman, Jarl (2008) *Rapporter och uppsatser*. (2 uppl.) Lund: studentlitteratur.

Baumgarten, Elisheva (2004). *Mothers and Children. Jewish Family Life in Medieval Europe*. Princeton och Oxford: Princeton University Press.

Bexell, Göran & Grenholm, Carl-Henrik (1997) *Teologisk Etik. En introduktion*. Stockholm: Verbum.

Bitel, Lisa M. & Lifshitz, Felice (red.) (2008) *Gender & Christianity in Medieval Europe. New Perspectives*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.

Bibel 2000, Bibelkommissionens översättning 1999. Stockholm: Verbum Förlag.

Bourdieu, Pierre (1999) *Den manliga dominansen*. Göteborg: Daidalos.

Brożyna, Martha A. (red.) (2005) *Gender and sexuality in the Middle Ages*. Jefferson, NC: McFarland.

Bullough, Vern L. & Brundage, James A. (red) (2010) *Handbook of medieval sexuality*. New York: Routledge

Connell, R.W. (1987) *Gender & Power*. Cambridge: Polity Press.

Cullum, P.H. & Lewis, J. Katherine (2004) *Holiness and masculinity in the Middle Ages*. Cardiff: University of Wales Press.

Dahlgren, Stellan & Florén, Anders (1996) *Fråga det förflutna. En introduktion till modern historieforskning*. Lund: Studentlitteratur.

- de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet: Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- Eskilsson, Lena & Bergenheim, Åsa (1995) *Förnuft Fruktharhet Förälskelse: Om kvinnor och kvinnors idéer*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Heberlein, Ann (2004) *Den sexuella människan*. Lund: Studentlitteratur.
- Kabir, Shameem (1998) *Daughters of desire. Lesbian representations in film*. London: Cassell.
- Kalof, Linda (2014) *A cultural history of the human body in the medieval age*. New York: Bloomsbury.
- Karras, Ruth Mazo (1996) *Common Women: prostitution and sexuality in medieval England*. Oxford: Oxford University Press.
- Karras, Ruth Mazo (2003) *From boys to men: formations of masculinity in late medieval Europe*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Karras, Ruth Mazo & Kaye, Joel & Matter, Ann E. (red) (2008). *Law and the illicit in medieval Europe*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Karras, Ruth Mazo (2012) *Sexuality in Medieval Europe: Doing unto Others*. New York: Routledge.
- Lochrie, Karma & McCracken, Peggy & Schultz, James. A. (red.) (1997) *Constructing Medieval Sexuality*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- McGee, R. Jon & Warms, Richard L. (2004) *Anthropological Theory. An Introductory History*. New York: McGraw-Hill.
- Mernessi, Fatima (1993) *The forgotten queens of islam*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Power, Eileen (1989) *Medieval Women*. Cambridge: Cambridge University Press.

Riches, J.E. Samantha & Salih, Sarah, (2002) *Gender and holiness: Men, women and saints in late medieval Europe*. New York: Routledge.

Roos, Lena (2008) *Att studera medeltiden*. Lund: Studentlitteratur.

Sautman, Francesca Canade & Pamela Sheingorn (red.) (2001) *Same Sex Love and Desire among Women in the Middle Ages*. Basingstoke: MacMillan.

Shahar, Shulamit (2003) *The Fourth Estate: A History of Women in the Middle Ages*. London: Routledge.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.